

**MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI VAZIRLIGI TIZIMIDAGI
TA'LIM TASHKIOTLARI RAHBARLARINING STRATEGIK MENEJMENT
KOMPETENSIYALARINI RIVOJLANTIRISH PEDAGOGIK
TEXNOLOGIYALARINI TAKOMILLASHTIRISH**

Bozorova Nilufar Negboyevna

Zamonaviy ta'lim tizimida amalga oshirilayotgan islohotlar ta'lim tashkilotlari rahbarlaridan nafaqat kundalik boshqaruv vazifalarini bajarish, balki tashkilotning istiqboldagi rivojlanish yo'nalishlarini oldindan belgilash, mavjud imkoniyat va muammolarni tizimli tahlil qilish hamda strategik qarorlar qabul qilishni talab etmoqda. Ayniqsa, maktabgacha va maktab ta'limi tashkilotlarida ta'lim sifati, pedagoglarning kasbiy rivojlanishi, tarbiyalanuvchi va o'quvchilarning ehtiyojlarini ta'minlash, ota-onalar hamda jamoatchilik bilan samarali hamkorlik qilish ko'p jihatdan rahbarning strategik menejment kompetensiyalariga bog'liq. Shu sababli rahbarlarning mazkur kompetensiyalarini rivojlantirishga yo'naltirilgan pedagogik texnologiyalarni takomillashtirish dolzarb ilmiy-pedagogik vazifalardan biri hisoblanadi.

Strategik menejment kompetensiyasi rahbarning ta'lim tashkiloti rivojlanishining uzoq muddatli maqsadlarini belgilashi, ichki va tashqi muhitni tahlil qilishi, ustuvor yo'nalishlarni tanlashi, resurslarni oqilona taqsimlashi, jamoani umumiy maqsadlar sari yo'naltirishi hamda erishilgan natijalarni baholay olishini ifodalaydi. Ushbu kompetensiya strategik fikrlash, tizimli tahlil, prognozlash, qaror qabul qilish, innovatsiyalarni boshqarish, liderlik, muloqot, tavakkalchiliklarni baholash va o'zgarishlarni boshqarish kabi o'zaro bog'langan tarkibiy qismlardan tashkil topadi.

Ta'lim tashkiloti rahbarining strategik faoliyati tashkilot missiyasi va rivojlanish maqsadlarini to'g'ri belgilashdan boshlanadi. Missiya ta'lim tashkilotining jamiyatdagi o'rni, asosiy vazifasi va qadriyatlarini ifodalasa, strategik maqsadlar ushbu missiyani amalga oshirishning aniq yo'nalishlarini ko'rsatadi. Rahbar mazkur jarayonda pedagogik jamoa, ota-onalar, o'quvchilar va boshqa manfaatdor tomonlarning ehtiyojlarini hisobga

olishi kerak. Shunda ishlab chiqilgan rivojlanish strategiyasi faqat rasmiy hujjat bo'lib qolmasdan, jamoaning kundalik faoliyatini yo'naltiruvchi amaliy dasturga aylanadi.

Amaliyotda ayrim ta'lim tashkilotlari rahbarlari strategik rejalashtirishni yillik ish rejasini tuzish yoki topshiriqlar ijrosini nazorat qilish bilan cheklab qo'yishi kuzatiladi. Bunday yondashuv tezkor vazifalarni hal qilish imkonini bersa-da, tashkilot rivojlanishining uzoq muddatli istiqbolini to'liq ta'minlamaydi. Strategik boshqaruv esa mavjud holatni chuqur tahlil qilish, kelajakdagi ehtimoliy o'zgarishlarni prognozlash va muqobil rivojlanish ssenariylarini ishlab chiqishni nazarda tutadi. Shuning uchun rahbarlarni qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish jarayonida nazariy ma'lumotlarni yetkazish bilan cheklanmasdan, strategik faoliyatni amalda bajarishga yo'naltirilgan pedagogik texnologiyalardan foydalanish zarur.

Rahbarlarning strategik menejment kompetensiyalarini rivojlantirishga xizmat qiluvchi pedagogik texnologiyalar kompetensiyaviy, faoliyatga yo'naltirilgan, muammoli va reflektiv yondashuvlar asosida tashkil etilishi lozim. Kompetensiyaviy yondashuv tinglovchining o'zlashtirgan bilimlarini real boshqaruv vaziyatlarida qo'llay olishiga e'tibor qaratadi. Faoliyatga yo'naltirilgan yondashuv rahbarning strategik tahlil, rejalashtirish va nazorat jarayonlarida bevosita ishtirok etishini ta'minlaydi. Muammoli yondashuv murakkab boshqaruv muammolariga mustaqil yechim topish qobiliyatini rivojlantiradi. Reflektiv yondashuv esa rahbarga o'z faoliyati natijalarini tanqidiy baholash, xatolar sababini aniqlash va keyingi harakatlarini takomillashtirish imkonini beradi.

Strategik menejment kompetensiyalarini rivojlantirishda keys-stadi texnologiyasi alohida ahamiyatga ega. Ushbu texnologiyada ta'lim tashkiloti faoliyatida uchraydigan haqiqiy yoki modellashtirilgan muammoli vaziyatlar tinglovchilarga taqdim etiladi. Masalan, o'quvchilar o'zlashtirish ko'rsatkichlarining pasayishi, pedagoglar o'rtasida kasbiy hamkorlikning sustligi, ota-onalar bilan aloqalarning yetarli emasligi, moddiy resurslarning cheklanganligi yoki innovatsion loyihalarga qarshilik ko'rsatilishi kabi vaziyatlar tahlil qilinishi mumkin. Tinglovchilar muammoning asosiy sabablarini aniqlaydi, manfaatdor tomonlarning pozitsiyalarini baholaydi va bir nechta strategik

yechimlarni taklif qiladi. Natijada ularda tahliliy fikrlash, dalillarga asoslangan qaror qabul qilish va qaror oqibatlarini oldindan ko‘ra bilish ko‘nikmalari shakllanadi.

Loyiha ta’limi ham rahbarlarning strategik kompetensiyalarini rivojlantirishda samarali pedagogik texnologiya hisoblanadi. Tinglovchiga o‘zi rahbarlik qilayotgan ta’lim tashkilotining muayyan muammosini hal qilishga qaratilgan strategik loyiha ishlab chiqish vazifasi beriladi. Loyiha doirasida muammoning dolzarbligi asoslanadi, maqsad va vazifalar belgilanadi, amalga oshirish bosqichlari, zarur resurslar, mas’ul shaxslar, muddatlar va natijadorlik ko‘rsatkichlari aniqlanadi. Bunday topshiriq rahbarning malaka oshirish jarayonida egallagan bilimlarini bevosita o‘z tashkiloti amaliyoti bilan bog‘lashiga xizmat qiladi.

Ta’lim tashkilotining strategik holatini baholashda SWOT, PEST, manfaatdor tomonlar tahlili, muammolar daraxti va maqsadlar daraxti kabi vositalardan kompleks foydalanish maqsadga muvofiq. SWOT tahlil orqali tashkilotning kuchli va zaif tomonlari, mavjud imkoniyatlar va ehtimoliy tahdidlar aniqlanadi. PEST tahlil siyosiy-huquqiy, iqtisodiy, ijtimoiy va texnologik omillarning ta’lim tashkiloti faoliyatiga ta’sirini baholash imkonini beradi. Manfaatdor tomonlar tahlili esa pedagoglar, o‘quvchilar, ota-onalar, mahalla va hamkor tashkilotlarning strategik jarayondagi o‘rni hamda ehtiyojlarini aniqlashga yordam beradi. Ushbu vositalar oddiy nazariy tushunchalar sifatida emas, balki amaliy mashg‘ulotlar, guruhii topshiriqlar va individual loyihalar tarkibida o‘rgatilishi zarur.

Simulyatsiya va ishbilarmonlik o‘yinlari rahbarlarni murakkab boshqaruv vaziyatlariga tayyorlashning yana bir samarali usulidir. Simulyatsiya jarayonida tinglovchilar direktor, direktor o‘rinbosari, pedagog, ota-ona, mahalla vakili yoki boshqa manfaatdor tomonlar rolini bajarishi mumkin. Masalan, ta’lim tashkilotining uch yillik rivojlanish dasturini muhokama qilish, cheklangan moliyaviy resurslarni ustuvor yo‘nalishlarga taqsimlash yoki jamoada yuzaga kelgan qarshilikni bartaraf etish bo‘yicha muzokara o‘tkazish mumkin. Bunday mashg‘ulotlar rahbarlarda muloqot, muzokara olib borish, jamoaviy qaror qabul qilish va nizolarni konstruktiv boshqarish ko‘nikmalarini rivojlantiradi.

Pedagogik texnologiyalarni takomillashtirishda raqamli vositalarning imkoniyatlaridan ham keng foydalanish lozim. Elektron ta'lim platformalari orqali strategik menejment bo'yicha videodarslar, interaktiv topshiriqlar, diagnostik testlar va amaliy materiallarni taqdim etish mumkin. Onlayn muhokama maydonlari rahbarlarning tajriba almashishi va dolzarb muammolar bo'yicha hamkorlikda yechim izlashiga sharoit yaratadi. Raqamli simulyatorlar turli boshqaruv qarorlarining taxminiy oqibatlarini modellashtirish imkonini beradi. Aralash ta'lim shakli esa auditoriya mashg'ulotlari, mustaqil onlayn ta'lim va ish joyidagi amaliy faoliyatni birlashtirish orqali o'quv jarayonining uzluksizligini ta'minlaydi.

Rahbarning strategik qarorlari ishonchli ma'lumotlarga asoslanishi kerak. Shu bois ma'lumotlar bilan ishlash kompetensiyasini rivojlantirish malaka oshirish dasturlarining muhim yo'nalishiga aylanishi zarur. Rahbar o'quvchilarning o'zlashtirish darajasi, davomati, pedagoglarning kasbiy rivojlanishi, ota-onalar murojaatlari, moddiy resurslardan foydalanish va tashkilotdagi ijtimoiy-psixologik muhit haqidagi ma'lumotlarni yig'ishi, taqqoslashi va tahlil qilishi lozim. Faqat hisobot uchun ma'lumot to'plash emas, balki uning asosida muammoni aniqlash, maqsadli chora-tadbirlarni belgilash va natijalarni monitoring qilish strategik boshqaruvning asosiy shartidir.

Strategik menejment kompetensiyalarini rivojlantirish jarayonida mentorlik va kouching texnologiyalaridan foydalanish ham yuqori natija beradi. Tajribali rahbar mentor sifatida yangi yoki boshqaruv tajribasi kam bo'lgan rahbarga strategik vazifalarni bajarishda maslahat va amaliy yordam ko'rsatishi mumkin. Kouching jarayonida esa rahbarga tayyor yechim berilmaydi, balki maqsadli savollar orqali uning muammoni mustaqil tahlil qilishi va maqbul qarorga kelishiga ko'maklashiladi. Mazkur texnologiyalar individual ehtiyojlarni hisobga olish, kasbiy o'zini anglash va shaxsiy rivojlanish trayektoriyasini belgilash imkonini beradi.

Xulosa qilib aytganda, maktabgacha va maktab ta'limi tizimidagi ta'lim tashkilotlari rahbarlarining strategik menejment kompetensiyalarini rivojlantirish ta'lim sifatini oshirishning muhim shartlaridan biridir. Ushbu jarayonda keys-stadi, loyiha ta'limi, simulyatsiya, ishbilarmonlik o'yinlari, raqamli ta'lim, mentorlik, kouching va reflektiv

baholash texnologiyalaridan o‘zaro uyg‘un holda foydalanish zarur. Takomillashtirilgan pedagogik texnologiya rahbari tayyor boshqaruv ko‘rsatmalarining oddiy ijrochisi sifatida emas, balki mavjud holatni tahlil qila oladigan, kelajakni prognozlaydigan, jamoani umumiy maqsadlar asosida birlashtiradigan va ta’lim tashkilotining barqaror rivojlanishini ta’minlaydigan strategik lider sifatida shakllantirishga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. Bush, T. Theories of Educational Leadership and Management / T. Bush. – 5th ed. – London: SAGE Publications, 2020. – 208 p.
2. Carvalho, M. Strategy and Strategic Leadership in Education: A Scoping Review / M. Carvalho, I. Cabral, J. L. Verdasca, J. M. Alves // Frontiers in Education. – 2021. – Vol. 6. – Art. 706608. – DOI: 10.3389/feduc.2021.706608.
3. Islomov, S. Strategik boshqaruv tizimining dolzarbligi / S. Islomov // Iqtisodiy taraqqiyot va tahlil. – 2024. – J. 2, № 6. – B. 81–87.
4. Mo‘minova, M. U. Ta’lim tashkilotlarida strategik boshqaruv tizimini takomillashtirish yo‘llari / M. U. Mo‘minova // Universal xalqaro ilmiy jurnal. – 2024. – J. 1, № 12. – B. 415–419. – DOI: 10.71337/inlibrary.uz.universaljurnal.57760.
5. Romashova, I. B. Strategicheskiy menedjment i upravleniye izmeneniyami v organizatsii: uchebno-metodicheskoye posobiye / I. B. Romashova. – Nijniy Novgorod: Nijgorodskiy gosudarstvenniy universitet imeni N. I. Lobachevskogo, 2020. – 101 s.